

Odnos crta ličnosti i stilova privrženosti s različitim aspektima seksualnosti kod žena i muškaraca

Igor Kardum, Asmir Gračanin, Jasna Hudek-Knežević
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Sažetak

Na uzorcima od 297 ispitanika muškog i 316 ženskog spola u dobi od 17 do 36 godina ispitan je odnos dimenzija petofaktorskog modela ličnosti i stilova privrženosti (sigurna, odbijajuća, preokupirajuća i bojažljiva) s različitim aspektima seksualnosti (socioseksualnost, seksualna privlačnost, seksualna ekskluzivnost, spolna orijentacija, erotofilija, seksualna orijentacija, seksualna indiskrecija i seksualna suzdržanost) koji su zasićeni dvama faktorima višega reda nazvanima seksualni nagon i seksualna odanost.

Rezultati pokazuju da se stilovi privrženosti ne mogu svesti na široke dimenzije petofaktorskog modela, već se radi o dvije domene koje se relativno malo preklapaju. Nadalje, crte ličnosti bolje nego stilovi privrženosti predviđaju različite aspekte seksualnosti i kod muškaraca i kod žena. Također, crte ličnosti i kod žena i kod muškaraca bolje predviđaju one aspekte seksualnosti koji se odnose na seksualni nagon nego one koji se odnose na seksualnu odanost. Pritom je posebno značajna uloga ekstraverzije, koja je najsnažniji prediktor gotovo svih aspekata seksualnog nagona kod oba spola. Kada se pak radi o stilovima privrženosti, dobiveni rezultati pokazuju da niža odbijajuća privrženost najkonzistentnije predviđa različite aspekte seksualnosti, a naročito seksualne odanosti kod oba spola. Sigurna privrženost pozitivan je prediktor erotofilije i seksualnog nagona, ali samo kod muškaraca, dok su preokupirajuća i bojažljiva privrženost slabo i nekonzistentno povezane s različitim aspektima seksualnosti.

Između žena i muškaraca nisu dobivene sustavne razlike u stilovima privrženosti kao prediktorima različitih aspekata seksualnosti. Kada se radi o crtama ličnosti, otvorenost je važniji prediktor različitih aspekata seksualnosti kod muškaraca nego kod žena, dok kod žena važniju ulogu ima savjesnost, pogotovo pri predikciji nekih aspekata seksualne odanosti.

Rezultati multidimenzionalnog skaliranja, kojim je analiziran odnos između svih ispitanih varijabli, pokazuju da se temeljne osobine ličnosti, stilovi privrženosti i dimenzije seksualnosti u euklidskom prostoru raspoređuju uzduž dviju dimenzija koje se mogu interpretirati u kontekstu interpersonalnih obilježja pojedinca.

Ključne riječi: crte ličnosti, stilovi privrženosti, socioseksualnost, seksualni nagon i seksualna odanost

✉ Igor Kardum, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Slavka Krautzeka bb, 51000 Rijeka, E-mail: kardum@ffri.hr

UVOD

Teorija privrženosti koju je postavio Bowlby (1969/1982) može se smatrati jednom od prvih evolucijskih teorija srednje razine (Simpson, 1999). Preživljavanje u ranom djetinjstvu osnovni je uvjet za kasniju reprodukciju, a jedan od ključnih mehanizama koji u toj životnoj dobi omogućava preživljavanje upravo je privrženost koja se razvija između djeteta i roditelja odnosno skrbnika. Privrženost je sustav koji regulira ponašanja bliskosti između djeteta i roditelja i predstavlja jedinstveni, evolucijski zasnovan motivacijski mehanizam čija je primarna funkcija osiguranje zaštite i emocionalne sigurnosti (Bowlby, 1969/1982). S adaptacijskoga gledišta, različiti oblici rane privrženosti mogu se smatrati strategijama oblikovanim za rješavanje adaptivnih problema vezanih uz različite vrste okoline u kojima su odrastali naši preci (Main, 1990).

Iako u početku korištena isključivo za ispitivanje emocionalnog funkcioniranja djece, teorija privrženosti već se sredinom osamdesetih godina počela primjenjivati i kod odraslih. Ključno za proširenje ove teorije i na odrasle bilo je Bowlbyjevo u osnovi razvojno gledište na funkcioniranje privrženosti. Naime, on je smatrao da kada se jednom formiraju, internalni radni modeli imaju relativno stabilne, samopotvrđujuće karakteristike jer oni organiziraju internalne procjene i interpersonalna ponašanja u skladu s onim što je bilo adaptivno tijekom ranijeg razvoja, određuju percepciju i očekivanja o budućim socijalnim odnosima te oblikuju socijalna iskustva na shematski konzistentan način (Lopez, 2003). Brojna su istraživanja posljednjih dvadesetak godina pokazala da su oblici privrženosti razvijeni tokom djetinjstva povezani s privrženošću u odrasloj dobi (npr. Crowel, Fraley i Shaver, 1999), kao i s trajanjem i kvalitetom ljubavnih veza (npr. Brennan i Shaver, 1995; Kirkpatrick i Hazan, 1994).

Istraživanja privrženosti odraslih aktualizirala su i probleme mjerenja, odnosno konceptualizacije stilova privrženosti. Prva istraživanja privrženosti odraslih (Hazan i Shaver, 1987) temeljila su se na trima stilovima, sigurnoj, izbjegavajućoj i anksioznoj/ambivalentnoj privrženosti, koji su izvorno identificirani kod djece (Ainsworth, Blehar, Waters i Wall, 1978). Međutim, njihova početna istraživanja potaknula su druge istraživače na drugačije konceptualizacije privrženosti. Bartholomew i Horowitz (1991) su kreirali klasifikacijski sustav koji sadrži četiri stila: sigurnu, odbijajuću, preokupirajuću i bojažljivu privrženost. Ovi su stilovi dobiveni kombinacijom dvaju tipova internalnih radnih modela, modela o sebi i o drugima, koji pak mogu biti pozitivni ili negativni. Sigurna privrženost je kombinacija pozitivnog pogleda na sebe i druge, a karakterizira je kapacitet za održavanje bliskih interpersonalnih odnosa bez gubitka osobne autonomije. Odbijajuća privrženost je kombinacija pozitivnog pogleda na sebe i negativnog na druge, a karakterizira je nepridavanje važnosti bliskim interpersonalnim odnosima, restriktivna emocionalnost, te naglašavanje nezavisnosti i oslanjanje na sebe. Preokupirajuća privrženost kombinacija je negativnog pogleda na sebe i pozitivnog na druge, a karakterizira je pretjerana uključenost u bliske interpersonalne odnose,

ovisnost vlastite dobrobiti o prihvaćanju drugih, te sklonost prema idealizaciji drugih. Bojažljiva privrženost kombinacija je negativnog pogleda na sebe i druge, a karakterizira je izbjegavanje bliskih interpersonalnih odnosa zbog straha od odbacivanja, te osjećaj osobne nesigurnosti i nepovjerenja prema drugima. Model sebe i model drugih mogu se interpretirati i kao dimenzije zavisnosti i izbjegavanja intimnosti (Bartholomew i Horowitz, 1991) odnosno anksioznosti i izbjegavanja (Gallo, Smith i Ruiz, 2003). Anksioznost može varirati od niske, odnosno pozitivnog pogleda na sebe (sigurna i odbijajuća privrženost) do visoke odnosno negativnog pogleda na sebe (preokupirajuća i bojažljiva privrženost), a izbjegavanje od niskog, odnosno pozitivnog pogleda na druge (sigurna i preokupirajuća privrženost) do visokog, odnosno negativnog pogleda na druge (odbijajuća i bojažljiva privrženost).

Prve evolucijske teorije koje privrženost pokušavaju povezati s razvojem različitih reproduktivnih strategija javljaju se devedesetih godina prošlog stoljeća. Belsky i suradnici (Belsky, 1999; Belsky, Steinberg i Draper, 1991) su pretpostavili da je glavna evolucijska funkcija ranoga socijalnog iskustva kod djece dobivanje dijagnostičkih informacija o vrsti socijalne i fizičke okoline s kojom će se kasnije tijekom života vjerojatno susresti. Te informacije pojedincima omogućavaju usvajanje prikladne reproduktivne strategije, odnosno one koja će u budućoj okolini povećati njihovu reproduktivnu uspješnost. Prema njihovoj teoriji, rani obiteljski faktori kao što su količina stresa, odnosi među roditeljima, financijski resursi itd. dovode do različitih stilova odgoja djece (npr. različite razine roditeljske osjetljivosti, podržavajućih ponašanja i emocionalne bliskosti). Oni pak utječu na psihološki i ponašajni razvoj (npr. na stilove privrženosti) koji utječe na tjelesni razvoj (brzinu seksualnog sazrijevanja) i usvajanje reproduktivnih strategija. Njihov model pretpostavlja dva razvojna puta koji se u odrasloj dobi manifestiraju kao dvije reproduktivne strategije. Kod nesigurno privržene djece veća je vjerojatnost da će se razviti kratkotrajna reproduktivna strategija, u kojoj se seksualni odnosi s većim brojem partnera javljaju ranije tijekom života, uspostavljene veze s partnerima su kratkotrajne i relativno nestabilne, a roditeljsko ulaganje nisko. Općenito, ova je strategija usmjerena prema povećanju kvantitete potomstva. Kod sigurno privržene djece veća je vjerojatnost da će se razviti dugotrajna reproduktivna strategija, u kojoj se seksualni odnosi s manjim brojem partnera javljaju kasnije tijekom života, uspostavljene veze s partnerima su trajnije, stabilnije, povjerljivije i uzajamno nagrađujuće, a roditeljsko ulaganje veće. Ova je orijentacija usmjerena na povećanje kvalitete potomstva.

Provjere ove teorije uglavnom su se odnosile na ispitivanje odnosa među različitim fazama prethodno opisanog procesa. Tako su npr. rezultati brojnih istraživanja potvrdili vezu između loših okolinskih uvjeta i razvoja nesigurne privrženosti (Crnic, Greenberg i Slough, 1986; Jacobson i Frye, 1991). Međutim, odnos između stilova privrženosti odraslih i njihovoga seksualnog ponašanja i doživljavanja znatno je slabije ispitan. Ipak, malobrojna istraživanja koja su se bavila ovim problemom uglavnom potvrđuju pretpostavke koje slijede iz prethodno

navedene teorije. Brennan i Shaver (1995) nalaze da su izbjegavajuće privržene odrasle osobe sklonije kratkotrajnim, emocionalno neobavezujućim seksualnim vezama, dok Kirkpatrick i Hazan (1994) nalaze da one češće mijenjaju partnere. Nasuprot njima, sigurno privrženi skloniji su dugotrajnijim i bliskijim seksualnim vezama (Simpson i Gangestad, 1991). Polazeći od modela privrženosti kojeg su predložili Bartholomew i Horowitz (1991), Schmitt i suradnici (2004; Schmitt, 2005) su u međukulturalnom istraživanju našli da su odbijajuća i, nešto manje dosljedno, bojažljiva privrženost pozitivno povezane s kratkotrajnom reproduktivnom strategijom, dok je preokupirajuća privrženost kod žena pozitivno povezana s kratkotrajnom, a kod muškaraca s dugotrajnom reproduktivnom strategijom.

Međutim, istraživanja pokazuju da su s različitim aspektima seksualnosti snažno povezane i neke crte ličnosti. Među prvima koji je potaknuo istraživanja odnosa crta ličnosti i seksualnosti bio je Eysenck (Eysenck, 1976; Eysenck i Wilson, 1979). Njegova su istraživanja pokazala da su ekstravertiranije osobe sklonije eksperimentiranju u seksu, da imaju više partnera i češće seksualne odnose, te da su zadovoljnije seksom od introverata. Osobe s višim neuroticizmom pokazuju višu razinu seksualne nervoze i seksualne inhibicije, nižu razinu seksualnog zadovoljstva i brzo se seksualno uzbuđuju, dok su osobe s izraženijim psihoticizmom sklonije čitanju pornografske literature, preferiraju impersonalni seks, podržavaju ukidanje institucije braka, seksualno su znatizeljnije. Slijedeći ova istraživanja, Barnes, Malamuth i Cheek (1984) također nalaze da ekstravertiranije osobe imaju veći broj seksualnih partnera, pozitivnije poglede na seks i češće seksualne odnose, dok su osobe s višim psihoticizmom seksualno hostile i više podržavaju nekonvencionalna seksualna ponašanja. Međutim, u njihovu istraživanju neuroticizam nije bio značajno povezan sa seksualnim ponašanjima i stavovima. Polazeći od petofaktorskog modela ličnosti, Heaven i suradnici (2000) nalaze da ekstraverzija predicira seksualno uzbuđenje, neuroticizam predicira sklonost prema pornografskoj literaturi, seksualnu krivnju i doživljavanje niže razine seksualnog uzbuđenja, dok ugodnost nije bila značajno povezana s mjerama seksualnog ponašanja. Otvorenost je značajno predicirala seksualnu nervozu kod muškaraca, a savjesnost nisku razinu seksualnog uzbuđenja kod žena.

Jedan aspekt seksualnosti koji se u novije vrijeme češće ispituje je socioseksualna orijentacija ili socioseksualnost, koja se manifestira u sklonosti ka kratkotrajnim ili dugotrajnim seksualnim vezama i različitim stupnjevima emocionalne privrženosti i ulaganja u vezu (Simpson i Gangestad, 1991). Osobe s visokom odnosno nerestriktivnom socioseksualnošću sklonije su kratkotrajnim seksualnim vezama karakteriziranim niskom emocionalnom privrženošću i ulaganjem, dok su osobe s niskom odnosno restriktivnom socioseksualnošću sklonije monogamiji i dugotrajnijim seksualnim vezama karakteriziranim višim stupnjem privrženosti i ulaganja. Dosadašnja istraživanja pokazuju da je socioseksualnost pozitivno povezana sa socijalnom potencijom i dezinhibicijom (Zuckerman, Tushup i Finner, 1976), impulsivnošću pri donošenju odluka i

traženjem uzbuđenja (Seal i Agostinelli, 1994) te kod muškaraca i s psihoticizmom (Eysenck, 1976), a negativno s inhibitorom kontrolom (Simpson i Gangestad, 1991). Od dimenzija petofaktorskog modela ličnosti socioseksualnost je kod oba spola najčešće pozitivno povezana s ekstraverzijom i negativno s ugodnošću, a kod žena još i negativno sa savjesnošću (Schmitt i Buss, 2000; Wright i Reise, 1997).

Neke od ključnih poteškoća pri istraživanju seksualnosti su nepostojanje objedinjavajućega teorijskog pristupa, kao i nepostojanje koliko - toliko jedinstvene taksonomije s jasnijim konceptualnim razlikovanjem različitih aspekata seksualnosti. U dosadašnjim istraživanjima koristile su se vrlo različite teorijske i empirijske konceptualizacije seksualnosti, što znatno otežava integraciju dobivenih nalaza. Jedan od često istraživanih aspekata seksualnosti je seksualni nagon, odnosno jačina seksualne motivacije. Ona se može manifestirati u vrlo širokom rasponu ponašanja i doživljavanja kao što su što su npr. željena čestina i različitost seksualnih odnosa, željeni broj partnera, čestina razmišljanja o seksu, spremnost na žrtvovanje u drugim domenama ponašanja kako bi došlo do seksualnih odnosa, pozitivniji stavovi o seksu itd. Međutim, postoje i brojni drugi aspekti seksualnosti koji su nezavisni od seksualnog nagona, kao što su seksualni (orgazmički) kapacitet, uživanje u seksu, ekstrinzično motivirani seks (Baumeister, Catanese i Vochs, 2001), osjećaj krivnje povezan sa seksom, seksualna sramežljivost (Andersen, Cyranowski i Espindle, 1999) itd. Već spomenuta socioseksualnost također je jedan aspekt seksualnosti koji nije povezan sa seksualnim nagonom (Simpson i Gangestad, 1991). Zanimljivo je da je i leksički pristup u izboru termina za opis ličnosti sustavno isključivao termine koji se odnose na seksualnost, tako da instrumenti za mjerenje petofaktorskog modela ličnosti ne sadrže deskriptore kojima se mogu mjeriti individualne razlike u tom važnom aspektu ljudskog funkcioniranja (Schmitt i Buss, 2000). U pokušaju stvaranja taksonomije dimenzija seksualnosti Schmitt i Buss (2000) su izabrali upravo leksički pristup, pa su iz rječnika engleskog jezika, te iz nekoliko priručnika koji se odnose na seksualnost najprije izabrali 332 pridjeva koji imaju eksplicitnu seksualnu konotaciju. Nakon što su eliminirali redundantne, arhaične i tehničke termine, te one koji nisu bili razumljivi većini ispitanika, došli su do 67 pridjeva. Faktorska analiza samoprocjena i procjena drugih osoba suprotnog spola na tim pridjevima pokazala je da se u njihovoj osnovi nalazi sedam latentnih dimenzija: seksualna privlačnost, seksualna ekskluzivnost, spolna orijentacija, seksualna suzdržanost, erotofilija, emocionalno ulaganje i seksualna orijentacija. Ove su dimenzije seksualnosti međusobno povezane te se iz njih mogu derivirati dva faktora višeg reda koje Schmitt (2002) naziva seksualnim uzbuđenjem i seksualnom odanošću. Seksualnim uzbuđenjem najviše su zasićene dimenzije koje konceptualno odgovaraju različitim manifestacijama seksualnog nagona, kao što su erotofilija, seksualna privlačnost i seksualna (ne)suzdržanost, dok se preostale dimenzije, koje se uglavnom odnose na interpersonalne aspekte seksualnosti, najviše zasićene seksualnom odanošću. Iako se većina navedenih dimenzija može do određene mjere podvesti pod petofaktorski model ličnosti ($R = 0.32$ do 0.69), autori smatraju da bi se dimenzije petofaktorskog

modela i faktori seksualnosti trebali sagledavati kao dio hijerarhije koncepata ličnosti odnosno kao mogući izraz apstraktnijih dimenzija ličnosti višeg reda nazvanih alfa i beta (Schmitt i Buss, 2000). Dakle, dobivene dimenzije seksualnosti nisu seksualne komponente pojedinih crta petofaktorskog modela nego odražavaju temeljne varijacije ličnosti u specifičnoj domeni ljudske seksualnosti (vidi opširnije Schmitt i Buss, 2000), te se zbog toga mogu koristiti kao teorijski relevantne mjere varijacija u konceptualno različitim aspektima ljudskog seksualnog doživljavanja i ponašanja.

Iako su istraživanja privrženosti odraslih osoba obećavajuća u pogledu boljeg razumijevanja seksualnosti, važno je pitanje koliki je njihov doprinos povrh crta ličnosti čije su povezanosti s različitim aspektima seksualnog doživljavanja i ponašanja već relativno dobro dokumentirane. Ovo je pitanje tim važnije kada se zna da neki taksonomski modeli ličnosti, kao npr. petofaktorski model, omogućavaju svodenje brojnih drugih konstrukata ličnosti na neku crtu ili kombinaciju crta tog modela (John, 1990). Malobrojna dosadašnja istraživanja izvedena na ovu temu pokazuju da se i stilovi privrženosti djelomično mogu interpretirati u kontekstu petofaktorskog modela. Tako npr. Shaver i Brennan (1992) nalaze da je sigurna privrženost povezana s višom ekstraverzijom, ugodnošću, savjesnošću i emocionalnom stabilnošću. Anksiozna privrženost povezana je s nižom ugodnošću i višim neuroticizmom, dok je izbjegavajuća privrženost povezana s nižom ekstraverzijom, ugodnošću i savjesnošću te višim neuroticizmom. Međutim, njihovi rezultati također pokazuju da veličina dobivenih korelacija (od 0.01 do -0.39) nije tolika da bi se stilovi privrženosti mogli smatrati redundantnim u odnosu na crte petofaktorskog modela. Koristeći dimenzionalnu konceptualizaciju privrženosti Backstrom i Holmes (2001) nalaze da je anksioznost negativno povezana s ekstraverzijom i ugodnošću te pozitivno s neuroticizmom, dok je izbjegavanje negativno povezano s ekstraverzijom, otvorennošću i ugodnošću, a pozitivno s neuroticizmom. Gallo, Smith i Ruiz (2003) nalaze da je dimenzija sigurne naspram bojažljive privrženosti povezana s ugodnošću i ekstraverzijom te nižim neuroticizmom, dok je odbijajuća naspram preokupirajućoj privrženosti najviše povezana s ugodnošću i neuroticizmom, i to tako da su osobe s višom preokupirajućom privržennošću ugodnije i neurotičnije. Dobiveni koeficijenti kanoničke korelacije između crta petofaktorskog modela i stilova privrženosti u njihovom istraživanju iznose 0.53 i 0.25 kod žena te 0.58 i 0.26 kod muškaraca, što govori o njihovu umjerenom preklapanju. Uspoređujući prediktivnu vrijednost stilova privrženosti i crta petofaktorskog modela, Shaver i Brennan (1992) nalaze da su mjere privrženosti bolji prediktori uključenosti u ljubavnu vezu, predanosti i zadovoljstva vezom nego dimenzije petofaktorskog modela. Takav rezultat autori objašnjavaju specifičnošću mjera privrženosti čiji je sadržaj izravno usmjeren na doživljavanje i ponašanje u ljubavnim vezama.

Cilj je ovoga istraživanja ispitati povezanost stilova privrženosti i crta ličnosti petofaktorskog modela ličnosti s različitim dimenzijama seksualnosti koje su dobivene primjenom leksičkog pristupa. Dodatno, ovim će se ispitivanjem

provjeriti i nezavisan doprinos stilova privrženosti različitim aspektima seksualnosti, nakon kontrole efekata crta ličnosti. Na osnovi prethodnih nalaza može se pretpostaviti da se stilovi privrženosti ne mogu svesti na dimenzije petofaktorskog modela nego da su s njima u umjerenim korelacijama. Međutim, može se očekivati da će crte ličnosti, a naročito ekstraverzija, ugodnost i savjesnost biti bolji prediktori seksualnosti nego stilovi privrženosti. Naime, crte ličnosti petofaktorskog modela znatno su šire nego stilovi privrženosti, a treba napomenuti da su osim socioseksualne orijentacije, preostale dimenzije seksualnosti u ovom istraživanju mjerene relativno apstraktno, tj. pridjevima a ne opisima konkretnih i specifičnih seksualnih ponašanja i doživljavanja. Dakle, može se pretpostaviti da će s dekontekstualiziranim mjerama seksualnosti više biti povezane široke dimenzije petofaktorskog modela nego znatno specifičnije mjere stilova privrženosti, koje se sadržajno odnose samo na emocionalne aspekte interpersonalnih odnosa. No, i pored toga, može se očekivati da će stilovi privrženosti predviđati različite aspekte seksualnosti i povrh dimenzija petofaktorskog modela ličnosti. Prethodno navedene hipoteze kao i rezultati istraživanja odnosa između stilova privrženosti i seksualnog ponašanja temelje se na starijim konceptualizacijama privrženosti, dok je model Bartholomewa i Horowitza (1991) u navedenom kontekstu teorijski i empirijski gotovo u potpunosti zanemaren. U skladu s navedenim rezultatima i opisanim teorijskim pretpostavkama može se očekivati da će sigurna privrženost biti povezana s većom zainteresiranošću za seksualne aktivnosti, ali i s onim aspektima seksualnosti koji ukazuju na dugotrajniju reproduktivnu strategiju. Preokupirajuća privrženost slična je anksiozno/ambivalentnoj privrženosti, a neka prethodna istraživanja pokazuju da su anksiozno/ambivalentno privrženi pojedinci manje skloni ulaziti u ljubavne veze, bez obzira na njihovu kvalitetu i trajanje (Collins i Read, 1990; Shaver i Brennan, 1992). Zbog toga bi se i za preokupirajuću privrženost moglo pretpostaviti da će biti povezana s nižom razinom seksualnih aktivnosti, odnosno manjom zainteresiranošću za seks. Bojažljivo privrženi pojedinci također nisu skloni ulaziti u intimne odnose (Bartholomew i Horowitz, 1991), međutim, kako je i njihov pogled na druge također negativan, moglo bi se pretpostaviti da će ovaj tip privrženosti biti povezan s manjom zainteresiranošću za seks, ali i s indikatorima kratkotrajne reproduktivne strategije. Odbijajuća privrženost, slično kao i bojažljiva ima neke aspekte izbjegavajuće privrženosti te se može očekivati da će primarno biti povezana s onim aspektima seksualnosti koji ukazuju na kratkotrajnu reproduktivnu strategiju.

METODA

Ispitanici i postupak

U ispitivanju je sudjelovalo 613 ispitanika, od čega 297 (48.45 %) muškog i 316 (51.55 %) ženskog spola. Ispitanici su bili studenti različitih fakulteta

Sveučilišta u Rijeci, u dobi od 17 do 36 godina ($M = 20.87$; $SD = 2.03$). Ispitivanje je bilo anonimno, a provedeno je u manjim grupama ispitanika (do tridesetak). Sudjelovanje u ispitivanju bilo je dobrovoljno. Osim instrumentarija prikazanog u ovom članku, u ispitivanju su korišteni i drugi mjerni instrumenti.

Instrumentarij

Petofaktorski model ličnosti

Za mjerenje crta petofaktorskog modela ličnosti korišten je BFI (Big Five Inventory; Benet-Martinez i John, 1998). On se sastoji od 44 čestice, a konstruiran je za efikasno i brzo mjerenje dimenzija petofaktorskog modela kada ne postoji potreba za diferenciranim mjerenjem pojedinih faceta. Ispitanici se procjenjuju na skali Likertovog tipa od 5 stupnjeva (1 – uopće se ne slažem; 5 – u potpunosti se slažem).

Usprkos svojoj jednostavnosti i kratkoći, BFI sadržajno dobro pokriva svih pet dimenzija i ima zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike. Čestice unutar pojedinih dimenzija pokrivaju različite facete, odnosno uže komponente pojedinih faktora. Na američkim i kanadskim uzorcima ispitanika koeficijenti unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) obično se kreću od 0.75 do 0.90, s prosjekom većim od 0.80. Test-retest pouzdanosti u razmaku od 3 mjeseca iznose od 0.80 do 0.90, s prosjekom od 0.85, a ima i visoku konvergentnu valjanost (Benet-Martinez i John, 1998).

Struktura ovog upitnika na hrvatskom jeziku provjerena je korištenjem konfirmatorne faktorske analize, a dobiveni indeksi pogodnosti ukazuju na zadovoljavajuću adekvatnost predviđene petofaktorske strukture ($\chi^2 = 1725.83$, s. s. = 814, $p < 0.001$; $\chi^2 / s. s. = 2.12$; CFI = 0.91; GFI = 0.89; AGFI = 0.87; RMSEA = 0.042; RMR = 0.050). Pouzdanosti unutarnje konzistencije (Cronbach-alpha) na uzorku ispitanika ovog istraživanja iznose 0.77 za ekstraverziju, 0.72 za ugodnost, 0.82 za savjesnost, 0.81 za neuroticizam i 0.83 za otvorenost. Korelacije među dimenzijama relativno su niske i kreću se od -0.35 ($p < 0.001$) do 0.35 ($p < 0.001$). Ispitanici ženskog spola postižu značajno više rezultate na dimenzijama ekstraverzije ($t = 2.01$; $p < 0.05$), ugodnosti ($t = 3.17$; $p < 0.01$), neuroticizma ($t = 3.47$; $p = 0.001$) i otvorenosti ($t = 2.34$; $p < 0.05$).

Stilovi privrženosti

Stilovi privrženosti mjereni su pomoću četiri odlomka koji opisuju četiri prototipična stila privrženosti, sigurnu, odbijajuću, preokupirajuću i bojažljivu privrženost (Bartholomew i Horowitz, 1991). Svaki odlomak opisuje po jedan od navedenih stilova privrženosti, a ispitanici odlomke procjenjuju na skali od 7 stupnjeva (1 - uopće me točno ne opisuje, 7 – vrlo točno me opisuje). Rezultati

prethodnih istraživanja općenito ukazuju na valjanost ovakvog načina mjerenja privrženosti (vidi opširnije Bartholomew i Horowitz, 1991; Lopez, 2003).

Korelacije između različitih stilova privrženosti u ovom istraživanju vrlo su niske i kreću se od -0.07 ($p > 0.05$) do 0.28 ($p < 0.001$). Ispitanici muškog spola postižu značajno više rezultate na odbijajućoj ($t = 2.01$; $p < 0.05$) i preokupirajućoj privrženosti ($t = 2.79$; $p < 0.01$).

Socioseksualnost

Socioseksualnost je mjerena Upitnikom socioseksualne orijentacije (Sociosexual Orientation Inventory, SOI, Simpson i Gangestad, 1991). On se sastoji od 7 čestica na kojima ispitanici procjenjuju svoje stvarno seksualno ponašanje, čestinu misli o seksualnom ponašanju, te stavove o usputnom seksu. Viši ukupan rezultat na ovom upitniku odražava nerestriktivniju socioseksualnost. Prethodna istraživanja pokazuju da je ova mjera jednodimenzionalna, te da ima adekvatnu konvergentnu i diskriminantnu valjanost. Test-retest pouzdanost u razmaku od 2 mjeseca bila je 0.94, a pouzdanost unutarnje konzistencije (Cronbach-alpha) 0.73 (Simpson i Gangestad, 1991).

Konfirmatorna faktorska analiza na ukupnom uzorku ovog istraživanja pokazuje jasnu jednodimenzionalnu strukturu ovoga upitnika (hi-kvadrat = 7.66, s.s. = 3, $p = 0.054$; CFI = 0.98; GFI = 0.98; AGFI = 0.97; RMSEA = 0.052; RMR = 0.022), a slični su rezultati dobiveni i konfirmatornim analizama izvedenim posebno na ispitanicima ženskog i muškog spola. Na uzorku ispitanika ovog istraživanja dobivena je pouzdanost unutarnje konzistencije (Cronbach-alpha) od 0.77. Format skala procjena različit je kod pojedinih čestica, a i razlike između žena i muškaraca na ovom su upitniku izrazito velike. Zbog toga se ukupan rezultat izražava kao ponderirana suma pojedinih čestica, standardiziranih posebno na uzorcima žena i muškaraca (vidi opširnije u Simpson i Gangestad, 1991).

Deskriptori različitih aspekata seksualnosti

Dodatne dimenzije seksualnosti mjerene su korištenjem 67 deskriptora kojima se mogu opisati individualne razlike u različitim aspektima seksualnosti (Schmitt i Buss, 2000). Ove su pridjeve na hrvatski jezik nezavisno prevele tri osobe, a nakon što su se usuglasile oko prijevoda, dvije su osobe nezavisno sve termine ponovo prevele na engleski jezik. Konačan oblik ovog upitnika primijenjen je uz uputu da ispitanici procijene koliko ih točno svaki pridjev opisuje. Uz svaki pridjev korištena je skala procjene od 9 stupnjeva (1 – potpuno netočno, 9 – potpuno točno). Dobivene su procjene podvrgnute faktorskoj analizi. Korištena je faktorska analiza na zajedničke faktore s kosokutom rotacijom, a kao kriterij za ekstrakciju dovoljnog broja faktora Scree test. Iz konačnog oblika upitnika izbačeni su termini koji su imali vrlo niska opterećenja, kao i oni koji su imali visoka opterećenja na više faktora, tako da je sveukupno zadržano 54 termina. Rezultati faktorske analize

na tim terminima pokazuju da se u njihovoj osnovi nalazi sedam faktora (prvih deset eigen vrijednosti iznose 11.57, 6.73, 3.44, 2.25, 1.88, 1.64, 1.58, 1.30, 1.14, 1.07) koji objašnjavaju 47.22 % zajedničke varijance. Prvi faktor sadrži 17 čestica i sadržajno je vrlo sličan prvom faktoru u engleskom jeziku. Njime su najviše zasićene čestice poput «seksi», «uzbudljiv», «šarmantan», «privlačan», «zavodljiv», te je u skladu s time nazvan Seksualna privlačnost. Njegova pouzdanost unutarnje konzistencije na ovom uzorku ispitanika iznosi 0.92. Drugi je faktor također sadržajno vrlo sličan drugom faktoru u engleskom jeziku, a njime su najviše zasićene čestice «vjeran», «nevjeran», «odan», «poligaman» i sl. I u engleskom i u hrvatskom jeziku ovaj je faktor najviše povezan sa socioseksualnošću, pa je nazvan Seksualna ekskluzivnost. On se sastoji od 7 čestica, a njegova je pouzdanost unutarnje konzistencije 0.82. Treći je faktor također gotovo identičan trećem faktoru u engleskom jeziku, a njime su najviše zasićene čestice «ženstven», «ženskast», «feminin», «maskulin» i sl., pa je nazvan Spolna orijentacija. Ovaj se faktor sastoji od 7 čestica, a njegova je pouzdanost unutarnje konzistencije 0.86. Četvrti faktor sadržajno odgovara petom faktoru u engleskom jeziku, a njime su najviše zasićene čestice «razuzdan», perverznan», «bestidan», «raspojasan» i sl. Ovaj se faktor sastoji od 14 čestica, a kao i u engleskom jeziku nazvan je Erotofilija. Njegova je pouzdanost unutarnje konzistencije 0.91. Peti faktor identičan je sedmom faktoru u engleskom jeziku, a njime su najviše zasićene tri čestice, «homoseksualan», «heteroseksualan» i «biseksualan». Ovaj je faktor nazvan Seksualna orijentacija, a njegova je pouzdanost 0.68. Šesti faktor je specifičan za hrvatski jezik i njime su zasićene 3 čestice, «neodmjeren», «indiskretan» i «neskroman». Ovaj je faktor nazvan Seksualna indiskrecija, a njegova je pouzdanost unutarnje konzistencije 0.69. Sedmi faktor odgovara četvrtom faktoru u engleskom jeziku, a njime su također zasićene tri čestice: «djevičanska», «presramežljiva» i «čedna». Ovaj je faktor nazvan Seksualna suzdržanost, a njegova je pouzdanost 0.51. U usporedbi s izvornom strukturom dobivenom na engleskom jeziku, u hrvatskom se jeziku nije izdvojio faktor Emocionalnog ulaganja. U engleskom jeziku njime su najviše bile zasićene čestice poput «voljen», «mazan», «romantičan» i sl. koje su u hrvatskom jeziku najviše zasićene prvim faktorom ili imaju vrlo niska opterećenja na svim faktorima pa su izbačene iz daljnjih analiza.

Ispitanici muškog spola postižu značajno više rezultate na erotofiliji ($t = 6.20$; $p < 0.001$) i seksualnoj indiskreciji ($t = 3.27$; $p = 0.001$), a ispitanici ženskog spola na seksualnoj privlačnosti ($t = 2.12$; $p < 0.05$), seksualnoj ekskluzivnosti ($t = 8.49$; $p < 0.001$) i spolnoj orijentaciji ($t = 33.80$; $p < 0.001$).

Gotovo sve korelacije između navedenih sedam dimenzija seksualnosti značajne su i kreću se u rasponu od -0.26 ($p < 0.001$) do 0.49 ($p < 0.001$). Osim spolne orijentacije, sve su preostale dimenzije značajno povezane i sa socioseksualnošću, a najviše seksualna ekskluzivnost (-0.44 ; $p < 0.001$) i erotofilija (0.34 ; $p < 0.001$). Budući da ovakve povezanosti govore o mogućnosti postojanja i hijerarhijski viših dimenzija seksualnosti, izvedena je faktorska analiza na matrici

korelacija između svih osam dimenzija seksualnosti (sedam pridjevskih dimenzija i socioseksualnost). Korištena je faktorska analiza na zajedničke faktore s varimax rotacijom, a kao kriterij za ekstrakciju dovoljnog broja faktora Scree test. Dobiveni rezultati pokazuju da se u osnovi ovih osam aspekata seksualnosti nalaze dvije latentne dimenzije (prve četiri eigen vrijednosti iznose 2.20, 1.52, 1.06, 0.93) koje objašnjavaju 34.25 % zajedničke varijance. Prvim su faktorom najviše zasićene erotofilija, seksualna privlačnost i seksualna suzdržanost (negativno), a drugim seksualna ekskluzivnost, seksualna orijentacija, spolna orijentacija, te socioseksualnost (negativno) i seksualna indiskrecija (negativno). Čini se da prvi faktor prvenstveno odražava seksualnu pobudljivost odnosno seksualnu motivaciju, te je stoga nazvan Seksualni nagon. Drugi faktor odražava interpersonalne aspekte seksualne ekspresije i regulacije, pa je nazvan Seksualna odanost. Na prvom faktoru nema značajne razlike između ispitanika ženskog i muškog spola ($t = 1.14$; $p > 0.05$), dok na drugom žene postižu značajno više rezultate od muškaraca ($t = 9.66$; $p < 0.001$).

REZULTATI

Najprije su izračunate povezanosti između dimenzija petofaktorskog modela ličnosti i stilova privrženosti. Osim bivarijantnih Pearsonovih koeficijenata korelacije, izračunati su i koeficijenti multiple korelacije između svih pet crta ličnosti i svakoga pojedinog stila privrženosti. Ove su analize izvedene zasebno na ispitanicima ženskog i muškog spola, a dobiveni su rezultati prikazani su u Tablici 1.

Tablica 1. Pearsonovi koeficijenti korelacije i koeficijenti multiple korelacije dimenzija petofaktorskog modela sa stilovima privrženosti kod ispitanika ženskog i muškog spola

Stilovi privrženosti	spol	eskraverzija	ugodnost	savjesnost	neuroticizam	otvorenost	R
Sigurna privrženost	Ž	.17**	.16**	.00	-.06	.11*	.24**
	M	-.01	.06	-.15**	.15**	.02	.25**
Odbijajuća privrženost	Ž	-.02	-.14**	-.02	-.11*	.08	.24**
	M	-.02	-.06	.05	-.13*	-.01	.21*
Preokupirajuća privrženost	Ž	-.07	.10	.03	.19**	-.09	.27**
	M	-.05	.01	-.13*	.16**	-.04	.20*
Bojažljiva privrženost	Ž	-.30**	-.11*	-.10	.28**	-.08	.36**
	M	-.22**	-.09	-.08	.14*	-.07	.24**

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$; Ž – žene, M – muškarci;
zlatnjeni su statistički značajni prediktori

Općenito, dobivene korelacije pokazuju da su crte ličnosti petofaktorskog modela relativno nisko povezane sa stilovima privrženosti i kod žena i kod muškaraca. Koeficijenti multiple korelacije kreću se od 0.20 do 0.36, što znači da crte petofaktorskog modela objašnjavaju od 4 do 13% varijance stilova

privrženosti. S crtama petofaktorskog modela najviše je povezana bojažljiva privrženost, koja je i kod žena i kod muškaraca negativno povezana s ekstraverzijom i pozitivno s neuroticizmom. Od crta petofaktorskog modela neuroticizam je osim sa sigurnom privrženošću kod žena značajno povezan sa svim ostalim stilovima privrženosti kod oba spola, dok je otvorenost značajno pozitivno povezana samo sa sigurnom privrženošću kod žena. Dakle, kao što je i očekivano, stilovi privrženosti ne mogu se svesti na crte petofaktorskog modela ličnosti, odnosno oni su su u velikoj mjeri nezavisni od njih.

U Tablici 2. prikazani su Pearsonovi koeficijenti korelacije između dimenzija petofaktorskog modela i pojedinih aspekata seksualnosti. Ove su analize također izvedene posebno na ispitanicima ženskog i muškog spola.

Tablica 2. Povezanost dimenzija petofaktorskog modela s različitim aspektima seksualnosti kod ispitanika ženskog i muškog spola

Aspekti seksualnosti	spol	ekstraverzija	ugodnost	savjesnost	neuroticizam	O
Socioseksualna orijentacija	Ž	.24**	-.18**	-.11*	-.06	.12*
	M	.16**	-.18**	-.01	.06	-.02
Seksualna privlačnost	Ž	.46**	.01	.19**	-.11*	.35**
	M	.48**	.17**	.29**	-.17**	.38**
Seksualna ekskluzivnost	Ž	.03	.21**	.16**	-.03	.07
	M	-.02	.27**	.12*	-.12*	.18**
Spolna orijentacija	Ž	.14*	.07	.10	-.01	.14
	M	-.10	-.06	-.17**	.15	-.17**
Ertofilija	Ž	.34**	-.16**	-.02	.01	.17**
	M	.30**	-.20**	.01	.11*	.21**
Seksualna orijentacija	Ž	.04	.22**	.05	-.05	-.04
	M	-.04	.04	-.01	.003	-.03
Seksualna indiskrecija	Ž	.09	-.29**	-.18**	.16**	-.02
	M	.11*	-.32**	.07	.19**	.18**
Seksualna suzdržanost	Ž	-.39**	.14*	-.07	.17**	-.15**
	M	-.24**	.12*	-.10	.10	-.06
Seksualni nagon	Ž	.44**	-.12*	.09	-.08	.30**
	M	.47**	-.05	.18**	-.02	.35**
Seksualna odanost	Ž	.04	.28**	.24**	-.11	.13*
	M	.07	.36**	.16**	-.18**	.19**

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$; Ž – žene, M – muškarci

Crte ličnosti petofaktorskog modela umjereno su visoko povezane s različitim aspektima seksualnosti. S različitim su aspektima seksualnosti najviše povezane ekstraverzija i ugodnost, nešto manje savjesnost i otvorenost, a najmanje neuroticizam. Ekstraverzija je i kod žena i kod muškaraca najviše povezana s onim aspektima seksualnosti koji se odnose na seksualni nagon, a u nešto manjoj mjeri to vrijedi i za otvorenost.

Ugodnost i savjesnost najviše su povezane s dimenzijama seksualne odanosti, dok je neuroticizam nešto više povezan s aspektima seksualne odanosti nego seksualnog nagona. Od različitih aspekata seksualnosti s crtama ličnosti najviše je povezana seksualna privlačnost, a najmanje spolna i seksualna orijentacija.

Povezanosti stilova privrženosti i različitih aspekata seksualnosti prikazane su u Tablici 3.

Tablica 3. Povezanost stilova privrženosti s različitim aspektima seksualnosti kod ispitanika ženskog i muškog spola

Aspekti seksualnosti	spol	sigurna privrženost	odbijajuća privrženost	preokupirajuća privrženost	bojažljiva privrženost
Socioseksualna orijentacija	Ž	.03	.11	-.12*	-.05
	M	.08	.06	-.03	-.01
Seksualna Privlačnost	Ž	.13*	-.15**	-.04	-.20**
	M	.06	-.18**	.05	-.14*
Seksualna ekskluzivnost	Ž	.05	-.26**	.08	-.10
	M	.01	-.19**	-.08	-.03
Spolna orijentacija	Ž	-.01	-.12*	.06	-.03
	M	.06	.08	.17**	.04
Erotofilija	Ž	.10	-.02	.04	.00
	M	.15**	-.01	.01	.04
Seksualna orijentacija	Ž	-.04	-.18**	.13*	.02
	M	.04	-.03	-.04	-.01
Seksualna indiskrecija	Ž	.03	.04	-.12*	.04
	M	-.03	.15**	.03	.08
Seksualna suzdržanost	Ž	-.06	.03	.13*	.31**
	M	.05	.07	.22**	.18**
Seksualni nagon	Ž	.13*	-.07	-.02	-.10
	M	.14*	-.09	-.01	-.05
Seksualna odanost	Ž	.01	-.28**	.01	-.16**
	M	.07	-.21**	-.01	-.09

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$; Ž – žene, M – muškarci

Stilovi privrženosti relativno su nisko povezani s različitim aspektima seksualnosti. S različitim aspektima seksualnosti najviše je povezana odbijajuća privrženost. Njezine su korelacije uglavnom negativne, a više je povezana s aspektima seksualne odanosti nego seksualnog nagona. Sigurna privrženost vrlo je nisko povezana s dimenzijama seksualnosti, međutim, ovaj je stil privrženosti jedini pozitivno povezan s dimenzijom seksualnog nagona i to kod oba spola. Bojažljiva privrženost pozitivno je povezana sa seksualnom suzdržanošću, odnosno negativno sa seksualnom privlačnošću kod oba spola, dok je preokupirajuća privrženost najviše povezana sa seksualnom suzdržanošću.

Da bi ispitali kako stilovi privrženosti i crte ličnosti petofaktorskog modela ličnosti predviđaju različite aspekte seksualnosti izveden je niz hijerarhijskih

regresijskih analiza, posebno na ispitanicima ženskog i muškog spola. Za svaki aspekt seksualnosti izvedene su dvije analize. U prvoj su kao prvi blok prediktorskih varijabli uključene crte ličnosti, a u drugi stilovi privrženosti, dok je u drugoj bilo obratno, tj. prvi blok prediktora bili su stilovi privrženosti, a drugi crte ličnosti. U tablicama koje slijede prikazani su rezultati dobiveni s crtama ličnosti kao prediktorima u prvom koraku, dok su rezultati dobiveni sa stilovima privrženosti u prvom koraku opisani ispod tablica. Rezultati za primarne dimenzije seksualnosti na uzorku žena prikazani su u Tablici 4.

Tablica 4. Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza s pojedinim aspektima seksualnosti kao kriterijskim varijablama (uzorak ispitanika ženskog spola)

Socioseksualna orijentacija	Nezavisne varijable	R	R ²	F promjena	Ukupni F	Beta
	Crte ličnosti Ekstraverzija Ugodnost Savjesnost	.35	.12		7.79**	.26** -.17** -.14*
	Stilovi privrženosti	.36	.13	0.96	4.75**	
Seksualna privlačnost	Crte ličnosti Ekstraverzija Otvorenost	.51	.26		21.98**	.36** .22**
	Stilovi privrženosti Odbijajuća privrženost	.54	.29	2.84*	13.77**	-.14**
Seksualna ekskluzivnost	Crte ličnosti Ugodnost Savjesnost	.26	.07		4.44**	.15* .14*
	Stilovi privrženosti Odbijajuća privrženost	.36	.13	5.07**	4.85**	-.22**
Spolna orijentacija	Crte ličnosti	.22	.05		2.70*	
	Stilovi privrženosti	.25	.06	1.10	1.99*	
Erotofilija	Crte ličnosti Ekstraverzija Ugodnost	.40	.16		11.28**	.36** -.19**
	Stilovi privrženosti	.41	.17	1.40	6.92**	
Seksualna orijentacija	Crte ličnosti Ugodnost	.24	.06		3.93**	.19**
	Stilovi privrženosti Odbijajuća privrženost	.31	.09	2.96*	3.55**	-.16**
Seksualna indiskrecija	Crte ličnosti Ugodnost Ekstraverzija Savjesnost	.36	.13		9.06**	-.24** .18** -.14*
	Stilovi privrženosti Preokupirajuća privrženost	.38	.15	1.53	5.75**	-.13*
Seksualna suzdržanost	Crte ličnosti Ekstraverzija Ugodnost	.44	.19		14.66**	-.32** .21**
	Stilovi privrženosti Bojažljiva privrženost	.48	.23	3.58**	10.00**	.20**

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; **, prikazani su samo značajni prediktori

Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza na uzorku žena pokazuju da su od crta ličnosti najvažniji prediktori pojedinih aspekata seksualnosti ekstraverzija i ugodnost, te u nešto manjoj mjeri savjesnost. Otvorenost značajno predicira samo dimenziju seksualne privlačnosti, dok neuroticizam nije značajan prediktor niti jednog aspekta seksualnosti. Viša ekstraverzija u kombinaciji s nižom ugodnošću i višom otvorenošću uglavnom predicira aspekte seksualnosti koji se odnose na seksualni nagon, dok su viša ugodnost i savjesnost te niža ekstraverzija najvažniji prediktori različitih aspekata seksualne odanosti. Općenito, crte petofaktorskog modela nešto bolje predviđaju aspekte seksualnosti koji se odnose na seksualni nagon (R od 0.40 do 0.51) nego na seksualnu odanost (R od 0.22 do 0.36). Nakon kontrole efekata crta ličnosti stilovi privrženosti u drugom koraku dodatno značajno prediciraju seksualnu privlačnost, seksualnu ekskluzivnost, seksualnu orijentaciju i seksualnu suzdržanost, povećavajući količinu objašnjene varijance za dodatnih 3 do 6 %. Odbijajuća privrženost značajno negativno predicira seksualnu privlačnost, seksualnu ekskluzivnost i (hetero)seksualnu orijentaciju, bojažljiva privrženost pozitivno predicira seksualnu suzdržanost, dok je preokupirajuća privrženost značajan negativan prediktor seksualne indiskrecije iako stilovi privrženosti kao blok varijabli dodatno značajno ne prediciraju ovaj aspekt seksualnosti. Rezultati dobiveni hijerarhijskim regresijskim analizama sa stilovima privrženosti u prvom koraku pokazuju da oni značajno prediciraju seksualnu privlačnost ($R = 0.25$; $p < 0.001$), seksualnu ekskluzivnost ($R = 0.28$; $p < 0.001$), seksualnu orijentaciju ($R = 0.22$; $p = 0.003$) i seksualnu suzdržanost ($R = 0.30$; $p < 0.001$). Međutim, crte ličnosti u drugom koraku značajno prediciraju sve aspekte seksualnosti, povećavajući količinu objašnjene varijance za dodatnih 4.3 (spolna orijentacija) do 22.6% (seksualna privlačnost).

Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza za faktore seksualnog nagona i seksualne odanosti kao kriterijskim varijablama prikazani su u Tablici 5.

Tablica 5. Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza sa seksualnim nagonom i seksualnom odanošću kao kriterijskim varijablama (uzorak ispitanika ženskog spola)

Nezavisne varijable		R	R ²	F- promjena	Ukupni F	Beta
Seksualni nagon	Crte ličnosti	.49	.24		16.35**	
	Ekstraverzija					.41**
	Ugodnost					-.18**
	Otvorenost					.16**
	Stilovi privrženosti	.51	.26	1.16	9.62**	
Seksualna odanost	Crte ličnosti	.36	.13		7.50**	
	Ugodnost					.21**
	Savjesnost					.20**
	Odbijajuća privrženost					-.25**
	Stilovi privrženosti	.46	.21	6.21**	7.27**	

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$; prikazani su samo značajni prediktori

Kao što je vidljivo iz Tablice 5, seksualni nagon značajno prediiraju samo crte ličnosti, odnosno viša ekstraverzija i otvorenost te niža ugodnost. Seksualnu odanost značajno predviđaju viša ugodnost i savjesnost, međutim, stilovi privrženosti u drugom koraku objašnjavaju dodatnih 7 % varijance ovoga aspekta seksualnosti, pri čemu je jedini značajan prediktor niža odbijajuća privrženost. Kada se u prvi korak hijerarhijskih regresijskih analiza uključe stilovi privrženosti, tada oni također značajno prediiraju samo seksualnu odanost ($R = 0.32$; $p < 0.001$). S druge strane, crte ličnosti značajno prediiraju obje dimenzije seksualnosti, povećavajući količinu objašnjene varijance seksualne odanosti za dodatnih 10.7 %, a seksualnog nagona za dodatnih 23.4%.

Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza za primarne aspekte seksualnosti kao kriterijske varijable na uzorku ispitanika muškog spola prikazani su u Tablici 6.

Tablica 6. Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza s pojedinim aspektima seksualnosti kao kriterijskim varijablama (uzorak ispitanika muškog spola)

Socioseksualna orijentacija	Nezavisne varijable	R	R ²	F promjena	Ukupni F	Beta
	Crte ličnosti	.25	.06		3.48**	
	Ekstraverzija					.22**
	Ugodnost					-.16*
	Stilovi privrženosti	.27	.07	0.74	2.25*	
Seksualna privlačnost	Crte ličnosti	.54	.29		23.19**	
	Ekstraverzija					.33**
	Otvorenost					.23**
	Stilovi privrženosti	.57	.33	3.89**	15.14**	
Seksualna ekskluzivnost	Odbijajuća privrženost					-.17**
	Crte ličnosti	.37	.14		8.77**	
	Ugodnost					.26**
	Otvorenost					.20**
	Ekstraverzija					-.19**
	Stilovi privrženosti Odbijajuća privrženost	.42	.17	2.92*	6.31**	-.18**
Spolna orijentacija	Crte ličnosti	.23	.05		3.00*	
	Stilovi privrženosti	.29	.08	2.10	2.63**	
	Preokupirajuća privrženost					.14*
Erotofilija	Odbijajuća privrženost					.13*
	Crte ličnosti	.42	.18		12.27**	
	Ekstraverzija					.35**
	Ugodnost					-.21**
	Otvorenost					.13*
	Stilovi privrženosti	.46	.21	2.41*	8.03**	
Seksualna orijentacija	Sigma privrženost					.15*
	Crte ličnosti	.08	.01		0.34	
	Stilovi privrženosti	.10	.01	0.35	0.34	
	Crte ličnosti	.41	.17		11.43**	
Seksualna indiskrecija	Ugodnost					-.28**
	Otvorenost					.17**
	Neuroticizam					.16*
	Stilovi privrženosti	.43	.19	2.02	7.33**	
	Odbijajuća privrženost					.14**

Tablica 6. nastavak

Seksualna suzdržanost	Crte ličnosti	.28	.08		4.68**	
	Ugodnost					.19**
	Ekstraverzija					-.19**
	Stilovi privrženosti	.37	.13	4.38**	4.67**	
	Preokupirajuća privrženost					.17**

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$; prikazani su samo značajni prediktori

Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza na uzorku muškaraca pokazuju da su od crta ličnosti najvažniji prediktori pojedinih aspekata seksualnosti ekstraverzija, ugodnost i otvorenost. Neuroticizam značajno pozitivno predi- cira samo seksualnu indiskreciju, dok savjesnost nije značajan prediktor niti jednog aspekta seksualnosti. Slično kao i kod žena, viša ekstraverzija i otvorenost te niža ugodnost najbolje predi- ciraju one aspekte seksualnosti koji se odnose na viši seksualni nagon. Viša ugodnost i niža ekstraverzija najbolje predi- ciraju aspekte seksualnosti koji se odnose na višu seksualnu odanost, dok je otvorenost pozitivan prediktor i više (seksualna ekskluzivnost) i niže seksualne odanosti (seksualna indiskrecija). Kao i kod žena, čini se da crte petofaktorskog modela nešto bolje predviđaju aspekte seksualnosti koji se odnose na seksualni nagon (R od 0.28 do 0.54) nego na seksualnu odanost (R od 0.08 do 0.41). Nakon kontrole efekata crta ličnosti stilovi privrženosti u drugom koraku dodatno značajno predi- ciraju seksualnu privlačnost, seksualnu ekskluzivnost, erotofiliju i seksualnu suzdržanost, povećavajući količinu objašnjene varijance za dodatnih 3 do 5 %. Odbijajuća privrženost značajno negativno predi- cira seksualnu privlačnost i seksualnu ekskluzivnost, preokupirajuća privrženost pozitivno predi- cira seksualnu suzdržanost, dok je sigurna privrženost značajan pozitivan prediktor erotofilije. Odbijajuća privrženost značajan je pozitivan prediktor spolne orijentacije i seksualne indiskrecije, a preokupirajuća privrženost značajan pozitivan prediktor spolne orijentacije, iako stilovi privrženosti kao blok varijabli dodatno značajno ne predi- ciraju ove aspekte seksualnosti. Rezultati dobiveni hijerarhijskim regresijskim analizama sa stilovima privrženosti u prvom koraku pokazuju da oni značajno predi- ciraju seksualnu privlačnost ($R = 0.24$; $p = 0.002$), seksualnu ekskluzivnost ($R = 0.21$; $p = 0.018$), spolnu orijentaciju ($R = 0.19$; $p = 0.046$) i seksualnu suzdržanost ($R = 0.27$; $p < 0.001$). Crte ličnosti u drugom koraku značajno predi- ciraju sve aspekte seksualnosti osim seksualnu orijentaciju, povećavajući količinu objašnjene varijance za dodatnih 4.7 (spolna orijentacija) do 27.1% (seksualna privlačnost).

Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza za faktore seksualnog nagona i seksualne odanosti kao kriterijskim varijablama prikazani su u Tablici 7.

Tablica 7. Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza s dvama faktorima drugoga reda kao kriterijskim varijablama (uzorak ispitanika muškog spola)

	Nezavisne varijable	R	R ²	F- promjena	Ukupni F	Beta
Seksualni nagon	Crte ličnosti	.52	.27		16.74**	
	Ekstraverzija					.43**
	Otvorenost					.20**
	Stilovi privrženosti	.55	.30	2.62*	10.73**	
	Sigurna privrženost					.15*
Seksualna odanost	Crte ličnosti	.43	.19		10.54**	
	Ugodnost					.34**
	Otvorenost					.18**
	Stilovi privrženosti	.47	.22	2.56*	7.15**	
	Odbijajuća privrženost					-.17**

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$; prikazani su samo značajni prediktori

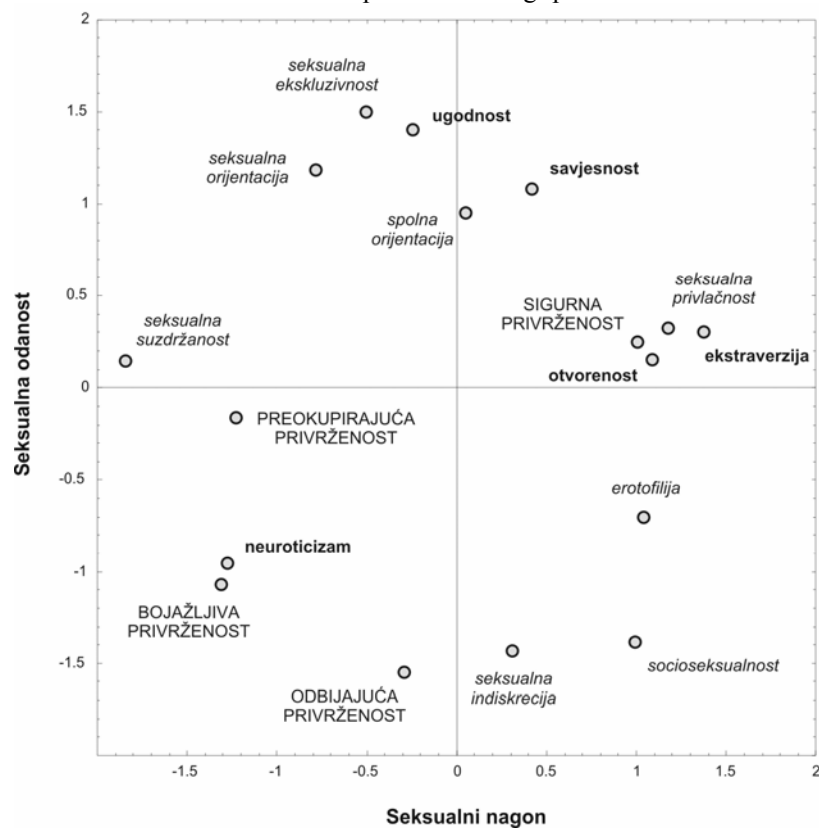
Od crta ličnosti seksualni nagon kod muškaraca značajno pozitivno prediiraju ekstraverzija i otvorenost, a seksualnu odanost ugodnost i otvorenost. Nakon kontrole efekata crta ličnosti, stilovi privrženosti u drugom koraku objašnjavaju dodatnih 3% varijance i seksualnog nagona i seksualne odanosti, pri čemu je sigurna privrženost značajan pozitivan prediktor seksualnog nagona, a odbijajuća privrženost značajan negativan prediktor seksualne odanosti. Osim već spomenute različite prediktivne vrijednosti otvorenosti i savjesnosti kod muškaraca i žena, rezultati koji se odnose na seksualnu odanost slični su kod oba spola. Međutim, kada se radi o spolnom nagonu, dobiveni rezultati pokazuju da se on kod muškaraca za razliku od žena značajno može predvidjeti i na osnovi stilova privrženosti, posebno sigurne privrženosti. Međutim, kada se u prvi korak hijerarhijskih regresijskih analiza uključe stilovi privrženosti, tada oni značajno prediiraju samo seksualnu odanost ($R = 0.22$; $p = 0.024$). S druge strane, crte ličnosti dodatno značajno prediiraju obje dimenzije seksualnosti, povećavajući količinu objašnjene varijance seksualne odanosti za dodatnih 17.4 %, a seksualnog nagona za dodatnih 26.3%.

Na kraju, korištenjem multidimenzionalnog skaliranja ispitan je odnos između svih triju grupa varijabli. Ovaj postupak omogućuje grafičku reprezentaciju odnosa između svih ispitivanih varijabli u jedno ili višedimenzionalnom konceptualnom prostoru. Za tu je analizu korišten program ALSCAL (Alternating Least Squares Scaling, SPSS 12.0 for Windows, 2003). Broj dimenzija određen je tako da su izračunate mjere prikladnosti (Kruskalov Stress Formula 1 i kvadrirana korelacija RSQ) za jedno-, dvo-, tro- i četverodimenzionalno rješenje. Kao najprikladnije rješenje preporučuje se ono kod kojeg je Kruskalov Stress što je moguće manji, te nakon kojeg daljnje dodavanje dimenzija dovodi do malog i nadalje sve postepenijeg smanjenja Kruskalova Stresa, odnosno povećanja RSQ-a (Kruskal i Wish, 1978). Korištenje tog kriterija pokazalo je da je i na uzorku žena i na uzorku muškaraca najprikladnije dvodimenzionalno rješenje. Dvodimenzionalno rješenje je također i najinterpretabilnije, što je također jedan od važnih kriterija za

određivanje broja dimenzija. Naime, najprikladnije je ono rješenje koje u najmanjem broju dimenzija dobro odražava sva važna obilježja podataka (Davison, 1983). Kruskalov Stress na uzorku žena iznosi 0.23, a RSQ (proporcija varijance skaliranih podataka koja se može objasniti njihovim međusobnim udaljenostima) 0.69. Na Slici 1. prikazani su rezultati multidimenzionalnog skaliranja dobiveni na uzorku ispitanika ženskog spola.

Dobivene dimenzije interpretirane su usporedbom lokacija pojedinih varijabli. Zbog jednostavnosti i lakšeg snalaženja, dobivene su dimenzije interpretirane u terminima zavisnih varijabli, odnosno aspekata seksualnosti. Kao što se može vidjeti iz Slike 1, od mjerenih aspekata seksualnosti najudaljeniji su seksualna suzdržanost i seksualna privlačnost. Prostorno blizu seksualne privlačnosti nalaze se i s njom povezane crte ekstraverzije i otvorenosti te sigurna privrženost. U skladu s time, prva je dimenzija interpretirana kao seksualni nagon.

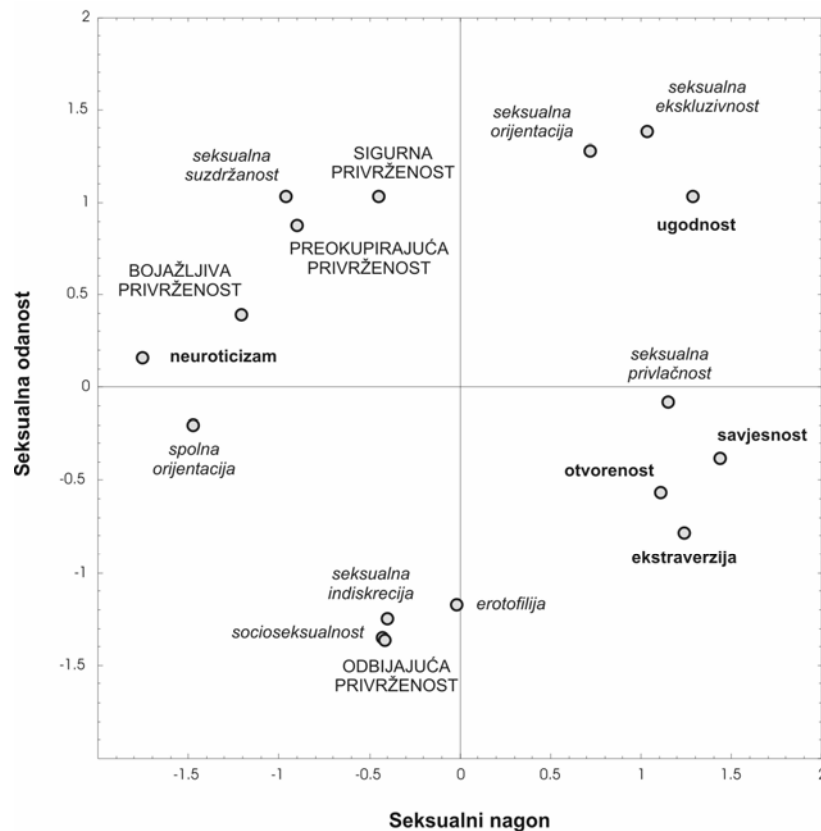
Slika 1. Rezultati multidimenzionalnog skaliranja dobiveni na uzorku ispitanika ženskog spola

Na drugoj dimenziji međusobno najudaljeniji aspekti seksualnosti su seksualna indiskrecija i socioseksualna orijentacija naspram seksualnoj ekskluzivnosti. Položaj ostalih varijabli dodatno sugerira da bi se ova dimenzija mogla interpretirati kao seksualna odanost. Kvadrant koji je definiran višim seksualnim nagonom i nižom seksualnom odanošću sadrži dvije varijable koje se odnose na seksualnu (ne)odanost (socioseksualnost i seksualna indiskrecija) te erotofiliju kao komponentu seksualnog nagona, dok su u suprotnom kvadrantu uglavnom grupirane preostale komponente seksualne odanosti te crta ugodnosti. U kvadrant definiran višim seksualnim nagonom i višom seksualnom odanošću grupiraju se crte savjesnosti, otvorenosti i ekstraverzije, zatim sigurna privrženost i seksualna privlačnost, dok su u njemu suprotnom kvadrantu grupirani preostali stilovi privrženosti i crta neuroticizma.

Kruskalov Stress na uzorku muškaraca iznosi 0.26, a RSQ 0.57. Na Slici 2. prikazani su rezultati multidimenzionalnog skaliranja dobiveni na uzorku ispitanika muškog spola.

Slika 2. Rezultati multidimenzionalnog skaliranja dobiveni na uzorku ispitanika muškog spola

Iz Slike 2 može se vidjeti da je prva dimenzija slična onoj dobivenoj na uzorku žena. Na jednom polu te dimenzije su (feminina) spolna orijentacija i seksualna suzdržanost, a na drugom seksualna privlačnost, pa se čini da ju se može interpretirati kao spolni nagon. Na drugoj dimenziji međusobno najudaljeniji aspekti seksualnosti su socioseksualna orijentacija i seksualna ekskluzivnost, što govori da ova dimenzija odražava varijacije u seksualnoj odanosti. Kvadrant koji je definiran višim seksualnim nagonom i nižom seksualnom odanošću sadrži crte ekstraverzije, otvorenosti, savjesnosti te seksualnu privlačnost kao komponentu seksualnog nagona. U suprotnom su kvadrantu grupirani svi stilovi privrženosti osim odbijajuće privrženosti, crta neuroticizma te seksualna suzdržanost. U kvadrant definiran višim seksualnim nagonom i višom seksualnom odanošću grupiraju se crta ugodnosti te dvije komponente seksualne odanosti, seksualna orijentacija i seksualna ekskluzivnost, dok su u njemu suprotnom kvadrantu grupirani odbijajuća privrženost te tri komponente seksualne odanosti: socioseksualnost, seksualna indiskrecija i spolna orijentacija.

RASPRAVA

Dobiveni rezultati pokazuju da između stilova privrženosti i crta ličnosti petofaktorskog modela postoje niske do umjerene povezanosti. Dakle, stilovi privrženosti ne mogu se svesti na široke dimenzije petofaktorskog modela, nego se radi o dvije domene koje se relativno malo preklapaju, što je u skladu i s prethodnim istraživanjima (npr. Shaver i Brennan, 1992). Ekstraverzija, ugodnost i neuroticizam najsnažnije predviđaju stilove privrženosti, a najviše bojažljivu privrženost. Općenito, čini se da su stilovi privrženosti koje karakterizira negativan model o sebi (bojažljiva i preokupirajuća privrženost) najviše povezane s dimenzijama ekstraverzije i neuroticizma, odnosno da su najviše zasićene negativnom afektivnošću. Sigurnu i odbijajuću privrženost, koju karakterizira pozitivan pogled na sebe najdosljednije predviđaju ugodnost i neuroticizam. Pozitivan pogled na druge (sigurna i preokupirajuća privrženost) uglavnom je pozitivno povezan s ugodnošću i neuroticizmom, dok je negativan pogled na druge (odbijajuća i bojažljiva privrženost) najdosljednije povezan s oba pola neuroticizma. Jedino smjer povezanosti ugodnosti sa stilovima privrženosti u potpunosti varira s pozitivnim odnosno negativnim pogledom na druge, pogotovo kod žena. Sumirajući, prva dijagonalna dimenzija stilova privrženosti – sigurna (niska anksioznost i izbjegavanje) naspram bojažljivoj privrženosti (visoka anksioznost i izbjegavanje) najviše je povezana s onim aspektima petofaktorskog modela koji se odnose na karakteristike temperamenta (ekstraverzija i neuroticizam), dok je druga dijagonalna dimenzija – odbijajuća (niska anksioznost, visoko izbjegavanje) naspram preokupirajuće privrženosti (visoka anksioznost, nisko izbjegavanje) povezana i s karakteristikama temperamenta (neuroticizam) i s interpersonalnim aspektima ličnosti sadržanim u crti ugodnosti. Na osnovi smjera i

veličine povezanosti stilova privrženosti i crta ličnosti moglo bi se zaključiti da su one najvjerojatnije posljedica zajedničkog sadržaja oba mjerna instrumenta, posebno onoga koji se odnosi na indikatore afektivnosti.

Kao što je i pretpostavljeno, crte ličnosti bolje prediciraju različite aspekte seksualnosti i kod muškaraca i kod žena. Crte ličnosti petofaktorskog modela znatno su širi konstrukti nego stilovi privrženosti. Čestice unutar pojedinih dimenzija pokrivaju različite facete odnosno uže komponente pojedinih faktora. Tako npr. ekstraverzija mjerena ovim upitnikom sadrži čestice iz najmanje četiri od šest faceta koje su predložili Costa i McCrae (1995) – društvenost, aktivnost, asertivnost i pozitivne emocije (Benet-Martinez i John, 1998). Jedan od razloga lošije prediktivne valjanosti stilova privrženosti mogu biti i metrijske karakteristike instrumenta koji je korišten za njihovo mjerenje. Naime, svaki od četiri stila privrženosti mjereno je samo s po jednom česticom. Iako je njihova konstruktivna valjanost dobra (Bartholomew i Horowitz, 1991), otvorenim ostaje pitanje njihove pouzdanosti. Čini se da bi ovu mjeru stilova privrženosti više trebalo shvatiti kao polaznu točku za razvoj novih, faktorskoanalitički deriviranih dimenzionalnih mjera privrženosti odraslih.

Dobiveni rezultati također pokazuju da crte ličnosti i kod žena i kod muškaraca bolje prediciraju one aspekte seksualnosti koji se odnose na seksualni nagon nego one koji se odnose na seksualnu odanost. U tom je smislu posebno značajna uloga ekstraverzije, koja je najsnažniji prediktor gotovo svih aspekata seksualnog nagona kod oba spola. Ti su rezultati u skladu sa suvremenim biopsihološkim koncepcijama ekstraverzije. Tako npr. najudaljenija, evolucijska objašnjenja, smatraju da ekstraverzija odražava fenotipske varijacije u adaptivnom motivacijskom sustavu dominacija/trazenje uzbuđenja, koji se nalazi u osnovi ponašanja približavanja i koji omogućava pristupanje okolini s ciljem akumuliranja različitih resursa kao što su oni potrebni za preživljavanje, seksualni resursi, socijalna dominacija itd. (MacDonald, 1995, 1998). Bliža, ponašajna i neurobiološka objašnjenja (npr. Depue i Collins, 1999) smatraju da je uz impulsivnost najvažnije obilježje ekstraverzije interpersonalna uključenost koja se manifestira u sklonosti k afilijaciji (pozitivno vrednovanje bliskih interpersonalnih odnosa) i učinkovitosti (npr. socijalna dominacija, uživanje u ulozi vođe, asertivnost, osjećaj snage za postizanje ciljeva). Osnova ekstraverzije je u pozitivnoj poticajnoj motivaciji, koja se kod ljudi i ostalih sisavaca manifestira u ponašanju približavanja, a čiju neurobiokemijsku osnovu čini dopaminski kortikolimbicko-strijatno-talamički krug (Depue i Collins, 1999).

S druge strane, čini se da je seksualna odanost više nego seksualni nagon zasićena socijalizacijskim procesima vezanima uz regulaciju seksualnog ponašanja, te ju je stoga teže predvidjeti samo na osnovi temeljnih crta ličnosti.

Kada se pak radi o stilovima privrženosti, dobiveni rezultati samo djelomično potvrđuju hipoteze. Niža odbijajuća privrženost najkonzistentnije predicira različite aspekte seksualnosti, a naročito seksualne odanosti kod oba spola i ti su rezultati u

skladu s pretpostavkom da je izbjegavajuća privrženost povezana s kratkotrajnom reproduktivnom strategijom (Belsky, 1999; Belsky, Steinberg i Draper, 1991). Sigurna privrženost pozitivan je prediktor erotofilije i seksualnog nagona općenito, ali samo kod muškaraca, dok je kod oba spola uglavnom nepovezana s aspektima seksualne odanosti. Rezultati koji se odnose na preokupirajuću i bojažljivu privrženost nisu u skladu s hipotezama. Preokupirajuća privrženost općenito je slabo povezana sa seksualnošću, a nešto je više povezana s indikatorima više seksualne odanosti. Bojažljiva privrženost slabo je i nekonzistentno povezana s različitim aspektima seksualnosti, a značajan je prediktor samo seksualne suzdržanosti kod žena.

Treba napomenuti da između žena i muškaraca nisu dobivene sustavne razlike u stilovima privrženosti kao prediktorima različitih aspekata seksualnosti. Međutim, kada se radi o crtama ličnosti, može se uočiti da je otvorenost važniji prediktor različitih aspekata seksualnosti kod muškaraca nego kod žena, dok kod njih za razliku od muškaraca važniju ulogu ima savjesnost, pogotovo pri predikciji nekih aspekata seksualne odanosti. Ove su razlike vezane uz crtu savjesnosti vjerojatno posljedica spolnih razlika u socioseksualnoj orijentaciji odnosno sklonosti prema seksualnoj odanosti. Naime, istraživanja nedvosmisleno pokazuju da su žene sklonije restriktivnijoj socioseksualnoj orijentaciji nego muškarci (Buss, 1998; Simpson i Gangestad, 1991). Manje minimalno roditeljsko ulaganje u potomstvo i veća potencijalna maksimalna reproduktivna uspješnost muškarce je selekcionirala prema većoj sklonosti ka seksualnim aktivnostima bez emocionalnog vezivanja uz partnera i ulaganja u potomstvo. S druge strane, ograničeni reproduktivni resursi i znatno veće roditeljsko ulaganje dovode do toga da su žene znatno opreznije i izbirljivije u pogledu seksualnog partnera nego muškarci, odnosno sklonije su restriktivnoj socioseksualnosti (Trivers, 1972). Karakteristike savjesnosti dijelom su vrlo slične restriktivnoj socioseksualnosti jer ova crta najviše dolazi do izražaja pri socijalnoj kontroli impulsa, pa savjesne osobe imaju smanjenu impulsivnost i spontanost te dispoziciju prema opreznosti i kritičnosti (John, 1990). Otvorenost kod muškaraca pozitivno predicira i seksualni nagon i seksualnu odanost, a slični su rezultati dobiveni i u nekim drugim istraživanjima. Tako npr. Andersen, Cyranowski i Espindle (1999) nalaze da je otvorenost kao aspekt seksualne self-scheme kod žena pozitivno povezan samo sa seksualnom aktivacijom, a kod muškaraca i sa seksualnom aktivacijom i s emocionalnom uključenošću. Dakle, otvorenost muškarcima omogućava ravnotežu između tipično muških seksualnih obilježja (viši spolni nagon) i onih aspekata seksualnosti koji se manifestiraju u afilijaciji i emocionalnoj privrženosti.

Rezultati multidimenzionalnog skaliranja pokazuju da se temeljne osobine ličnosti, stilovi privrženosti i dimenzije seksualnosti u euklidskom prostoru raspoređuju uzduž dviju dimenzija koje se mogu interpretirati u kontekstu interpersonalnih obilježja pojedinca. Okomita dimenzija definirana je obilježjima koja su u osnovi seksualne odanosti, ugodnošću te dimenzijom privrženosti koju karakterizira pozitivan odnosno negativan pogled na druge (Bartholomew i

Horowitz, 1991). U kontekstu interpersonalnoga kružnog modela (Wiggins, 1979) ova dimenzija odgovara dimenziji prijateljstva nasuprot hostilnosti, odnosno u kontekstu hijerarhijski viših dimenzija petofaktorskog modela slična je alfa faktoru (Digman, 1997; Schmitt i Buss, 2000). Horizontalnu dimenziju određuju obilježja seksualnog nagona te ekstraverzija i neuroticizam kao temeljne crte ličnosti koje su vezane uz pozitivan odnosno negativan afekt (Watson, Wiese, Vaidya i Tellegen, 1999). Ova se dimenzija samo kod ženskih ispitanika poklapa i s dimenzijom privrženosti koja se odnosi na pogled na sebe (Bartholomew i Horowitz, 1991), a u kontekstu interpersonalnoga kružnog modela odgovara dimenziji dominantnosti nasuprot submisivnosti, odnosno slična je beta faktoru.

Odnos aspekata privrženosti temeljenih na internalnim radnim modelima drugih ljudi, s dimenzijama petofaktorskog modela i obilježjima seksualnosti u skladu je s očekivanjima kod oba spola. Pojedinci koji imaju negativan model drugih odnosno oni koji su skloni antagonizmu prema drugima (niska ugodnost) skloniji su i nerestriktivnoj seksualnoj strategiji. Kao što se iz slika 1. i 2. može vidjeti, radi se prvenstveno o odbijajuće privrženim pojedincima oba spola, što je u skladu s teorijom koju su predložili Belsky i suradnici (1991), kao i s rezultatima ranijih istraživanja koja pokazuju pozitivnu povezanost nerestriktivnih seksualnih obilježja i odbijajuće (Schmitt, 2005) odnosno izbjegavajuće privrženosti (Brennan i Shaver, 1995; Kirkpatrick i Hazan, 1994).

Iako seksualni nagon i obilježja temperamenta imaju važnu ulogu u interpersonalnom funkcioniranju pa stoga i sačinjavaju drugi faktor u interpersonalnom prostoru, ove karakteristike po svojoj prirodi ne moraju biti socijalne. Za razliku od hostilnosti ili prijateljstva koje određuju alfa faktor, funkcije približavanja ili udaljavanja prelaze interpersonalne okvire, pa se u tom kontekstu može shvatiti i manje konzistentan odnos ove dimenzije s aspektima privrženosti, kao prvenstveno socijalnim obilježjima pojedinca.

Zaključno, rezultati ovoga istraživanja pokazuju da se ljudska seksualnost adekvatno može opisati dimenzijama seksualnog nagona i seksualne odanosti, te da se tako konceptualizirana seksualnost adekvatno može smjestiti u teorijski i empirijski okvir definiran crtama ličnosti i stilovima privrženosti.

Na kraju, treba napomenuti da dobivene rezultate treba promatrati i u kontekstu nekih nedostataka ovoga istraživanja. Prije svega, ono je provedeno kros-sekcijski i u potpunosti se temelji na podacima dobivenim samoprocjenama. Čini se da je jedan od ograničavajućih faktora i korištena mjera privrženosti, kod koje su na račun jednostavnosti i kratkoće žrtvovane neke psihometrijske karakteristike, ali vjerojatno i neki dodatni sadržajni aspekti stilova privrženosti. Nadalje, u buduća bi istraživanja trebalo uključiti odrasle ispitanike različite dobi te provjeriti jesu li odnosi između ispitivanih varijabli ovisni o reproduktivnoj vrijednosti ispitanika. Također, trebalo bi ispitati kognitivne, emocionalne i fiziološke mehanizme putem kojih crte ličnosti i stilovi privrženosti djeluju na različite reproduktivne strategije žena i muškaraca, posebno u kontekstu spolnih razlika u varijabilitetu

reproduktivne uspješnosti i diferencijalne osjetljivosti na okolinske uvjete koji govore o vjerojatnosti reprodukcije.

LITERATURA

- Ainsworth, M.D., Blehar, M.C., Waters, E., Wall, S. (1978). *Patterns of Attachment: A psychological study of strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Andersen, B.L., Cyranowski, J.M., Espindle, D. (1999). Men's sexual self-schema. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 645-661.
- Backstrom, M., Holmes, B.M. (2001). Measuring adult attachment: A construct validation of two self-report instruments. *Scandinavian Journal of Psychology*, 42, 79-86.
- Barnes, G.E., Malamuth, N.M., Cheek, J.V.P. (1984). Personality and sexuality. *Personality and Individual Differences*, 5, 159-182.
- Bartholomew, K., Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
- Baumeister, R.F., Catanese, K.R., Vohs, K.D. (2001). Is there a gender difference in strength of sex drive? Theoretical views, conceptual distinctions, and a review of relevant evidence. *Personality and Social Psychology Review*, 5, 242-273.
- Belsky, J. (1999). Modern evolutionary theory and patterns of attachment. U: J. Cassidy, P.R. Shaver (ur.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (str. 141-161). New York: Guilford Press.
- Belsky, J., Steinberg, L., Draper, P. (1991). Childhood experience, interpersonal development and reproductive strategy: An evolutionary theory of socialization. *Child Development*, 62, 647-670.
- Benet-Martinez, V., John, O.P. (1998). *Los cinco grandes* across cultures and ethnic groups: Multitrait multimethod analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 729-750.
- Bowlby, J. (1969/1982). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Brennan, K.A., Shaver, P.R. (1995). Dimensions of adult attachment, affect regulation, and romantic relationship functioning. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 267-283.
- Buss, D.M. (1998). Sexual strategies theory: Historical origins and current status. *The Journal of Sex Research*, 35, 19-31.
- Collins, N.L., Read, S.J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology* 58, 644-663.
- Costa, P.T., McCrae, R.R. (1995). Domains and facets: Hierarchical personality assessment using the Revised NEO Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 64, 21-50.

- Crníc, K.A., Greenberg, M.T., Slough, N.M. (1986). Early stress and social support influences on mothers' and high-risk infants' functioning in late infancy. *Infant Mental Health Journal*, 7, 19-33.
- Crowel, J.A., Fraley, R.C., Shaver, P.R. (1999). Measures of individual differences in adolescent and adult attachment. U: J. Cassidy, P.R. Shaver (ur.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (str. 434-465). New York: Guilford Press.
- Davison, M.L. (1983). *Multidimensional scaling*. New York: Wiley.
- Depue, R.A., Collins, P.F. (1999). Neurobiology of the structure of personality: Dopamine, facilitation of incentive motivation, and extraversion. *Behavioral and Brain Sciences*, 22, 491-569.
- Digman, J.M. (1997). Higher order factors of the Big Five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 1246-1256.
- Eysenck, H.J. (1976). *Sex and personality*. London: Open Books Publishing.
- Eysenck, H.J., Wilson, G. (1979). *The psychology of sex*. London: Dent.
- Gallo, L., Smith, T.W., Ruiz, J.M. (2003). An interpersonal analysis of adult attachment style: Circumplex descriptions, recalled developmental experiences, self-representations, and interpersonal functioning in adulthood. *Journal of Personality*, 71, 141-181.
- Hazan, C., Shaver, P.R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.
- Heaven, P.C.L., Fitzpatrick, J., Craig, F.L., Kelly, P., Sebar, G. (2000). Five personality factors and sex: Preliminary findings. *Personality and Individual Differences*, 28, 1133-1141.
- Jacobson, S.W., Frye, K.F. (1991). Effect of maternal social support on attachment: Experimental evidence. *Child Development*, 62, 572-582.
- John, O.P. (1990). The Big Five factor taxonomy: Dimensions of personality in the natural language and questionnaires. U: L.A. Pervin, (ur.), *Handbook of personality: Theory and research* (str. 66-100). New York: Guilford.
- Kirkpatrick, L.A., Hazan, C. (1994). Attachment styles and close relationships: A four year prospective study. *Personal Relationships*, 1, 123-142.
- Kruskal, J.B., Wish, M. (1978). *Multidimensional scaling*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Lopez, F.G. (2003). The assessment of adult attachment security. U: S.J. Lopez, C.R. Snyder (ur.), *Handbook of positive psychological assessment* (str. 285-299). Washington, DC: American Psychological Association.
- MacDonald, K. (1995). Evolution, the five factor model, and levels of personality. *Journal of Personality*, 63, 525-567.
- MacDonald, K. (1998). Evolution, culture, and the five-factor model. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29, 119-149.

- Main, M. (1990). Cross-cultural studies of attachment organization: Recent studies, changing methodologies, and the concept of conditional strategies. *Human Development* 33, 48-61.
- Schmitt, D.P. (2002). Personality, attachment and sexuality relating to dating relationship outcomes: Contrasting three perspectives on personal attribute interaction. *British Journal of Social Psychology*, 41, 589-610.
- Schmitt, D.P. (2005). Is short-term mating the maladaptive result of insecure attachment? A test of competing evolutionary perspectives. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 747-768.
- Schmitt, D.P., Buss, D.M. (2000). Sexual dimensions of person description: Beyond or subsumed by the Big Five? *Journal of Research in Personality*, 34, 144-171.
- Schmitt, D.P., Alcalay, L., Allensworth, M., Aliik, J., Ault, L., Austers, I. i sur. (2004). Patterns and universals of adult romantic attachment across 62 cultural regions. Are models of self and of other pancultural constructs? *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35, 367-402.
- Seal, D.W., Agostinelli, G., (1994). Individual differences associated with high risk sexual behavior: Implications for interventions program. *AIDS Care*, 6, 393-397.
- Shaver, P.R., Brennan, K.A. (1992). Attachment styles and the Big Five personality traits: Their connection with each other and with the romantic relationship outcomes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 536-545.
- Simpson, J.A. (1999). Attachment theory in modern evolutionary perspective. U: J. Cassidy, P.R. Shaver (ur.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (str. 115-140). New York: Guilford Press.
- Simpson, J.A., Gangestad, S.W. (1991). Individual differences in sociosexuality: Evidence for convergent and discriminant validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 870-883.
- Trivers, R.L. (1972). Parental investment and sexual selection. U: B. Campbell (ur.), *Sexual selection and the descent of man: 1871-1971* (str. 136-179). Chicago: Aldine.
- Watson, D., Wiese, D., Vaidya, J., Tellegen, A. (1999). The two general activation systems of affect: Structural findings, evolutionary considerations, and psychobiological evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 820-838.
- Wiggins, J.S. (1979). A psychological taxonomy of trait-descriptive terms: The interpersonal domain. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 395-412.
- Wright, T.M., Reise, S.P. (1997). Personality and unrestricted sexual behavior: Correlations of sociosexuality in Caucasian and Asian college students. *Journal of Research in Personality*, 31, 166-192.
- Zuckerman, M., Tushup, R., Finner, S. (1976). Sexual attitudes and experience: Attitude and personality correlates and changes produced by a course in sexuality. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 44, 7-19.

Relations of Personality Traits and Attachment Styles with Different Aspects of Sexuality in Men and Women

Abstract

The present study explores the relations of the five-factor personality dimensions and attachment styles (secure, dismissive, preoccupied and fearful) with various aspects of sexuality (sociosexuality, sexual attractiveness, sexual exclusiveness, gender orientation, erotophilia, sexual orientation, sexual indiscretion and sexual constraint) which are saturated by two higher order factors named sexual drive and sexual commitment. These relations were examined on samples of 297 male and 316 female participants ranging in age from 17 to 36 years.

The results show that attachment styles could not be subsumed under the broad five-factor personality traits, but they could be rather seen as two independent domains. Furthermore, personality traits proved to be better predictors of the various aspects of sexuality both in the sample of men and women. Also, personality traits better predict aspects of sexuality related to sexual drive than those related to sexual commitment in the samples of men and women. The most important factor is extraversion, which is the strongest predictor of almost all aspects of sexual drive in both sexes. When attachment styles are concerned, the results show that lower dismissive attachment style is the most consistent predictor of various aspects of sexuality and especially sexual commitment in both sexes. Secure attachment is a positive predictor of erotophilia and sexual drive, but only in the sample of men, while preoccupied and fearful attachment are weakly and inconsistently related to different aspects of sexuality.

No consistent differences in attachment styles as predictors of various aspects of sexuality have been obtained between men and women. Considering personality traits, openness to experience has proved to be an important predictor of various aspects of sexuality in men than in women, while in the sample of women conscientiousness plays more important role, especially in the prediction of some aspects of sexual commitment.

The results of multidimensional scaling, analyzing the relations between all variables examined have shown that personality traits, attachment styles and sexuality dimensions are distributed in an Euclidean space along two axes that could be interpreted in the context of the fundamental interpersonal dimensions.

Key words: personality traits, attachment styles, sociosexuality, sexual drive, sexual commitment

Primljeno: 23. 05.2006.